

מקורות ושאלות לדיון

דף מקורות מלווה ידיעון "להחזיר עטרה ליושנה"- בין אתחלתא דגאולה למדינת היהודים לזכרו של הרב עובדיה יוסף

תשובה בעניין צניעות הבנות:

להלן הגדרה של המושג אוטופיה, מושג שטבע תומס מור במאה ה-16, ההגדרה לקוחה מהאינציקלופדיה של: ynet

אוטופיה (כפל משמעות ביוונית: "לא מקום" וגם "מקום טוב"), דגם דמיוני ואידיאלי של חברה ומדינה. בביטוי "אוטופיה" מבקשים לתאר חברה מושלמת ואידיאלית, שאין בה מוקדי מתח, פגמים, מאבקים ויריבות אישית.

עיינו בתשובה הבאה של הרב עובדיה אודות לבישת מכנסיים על ידי בנות:

ב"ה. אדר א' תשל"ג.... אודות בנות המופיעות בבית הספר תיכון דתי בחצאיות קצרות ביותר (מיני), ואין בידו (ביד המנהל) למחות, כי לדאבון לבנו נפרצו גדר הצניעות, ולא ישמעו לקול מורים, ושאל, אם אין להעדיף מכנסים ארוכות על חצאיות כאלה, ובפרט בימות החורף שיש סיכויים סבירים שיסכימו לקבל עצה להעדפת מכנסים על החצאית.....

מסקנא דדינא. איסור גמור לבנות ישראל ללכת בחצאיות קצרות או שמלות קצרות... וכן אין להתיר לכתחילה לבנות ישראל ללבוש מכנסים... ובמקום שלא ישמעו לנו הבנות ללבוש חצאיות או שמלות המכסות את הברכיים, יש להעדיף מכנסים על חצאיות ושמלות קצרות, עד שיוכלו להשפיע עליהן ללבוש בגדי צניעות ככל בנות ישראל הכשרות.

שו"ת יביע אומר חלק ו - יורה דעה סימן יד

1. מהן ההנמקות של הרב לפסיקתו?

2. האם לדעתכם הרב רואה לנגד עיניו חברה אוטופית?

3. כנגד פסיקתו של הרב ניתן להעמיד שורה שלמה של פוסקים, משדרותיה השונות של האורתודוקסיה, המתנגדות להיתר ללבוש מכנסיים. אילו טיעונים עשויות פסיקות אלו להעלות כנגד דבריו של הרב? באיזה אופן עשויים טיעונים אלו לנבוע מתשתית אוטופית?

מקורות ושאלות לדיון

הידעת?

יוסף אחיטוב, במאמרו: "צניעות בין מיתוס לאתוס", טוען כי החוגים החרד"ליים אימצו במידה רבה את הלכות הצניעות הנוקשים הקיימים במגזר החרדי. יחד עם זאת הוא מציין תשתית מיוחדת לתפיסת הצניעות הקיימת בקרב חוגי החרד"ל, תפיסה המושפעת בין היתר מהשקפת עולמו של הרב קוק:

"לא במקרה ערך הצניעות מקבל אצל הרב קוק מעמד מועדף מערכים אחרים, החשובים בפני עצמם, עד כדי דחייתם מפניו. הצניעות, שהיא מגילויי הקדושה, חורגת מאורח ההתנהגות של היחיד ומקבלת מימד מטפיזי בעל משמעות קוסמית.... הצביון החיצוני של הצניעות בחוגי החרד"ל דומה מאוד לצביון הצניעות בעולם החרדי, אבל בחוגי החרד"ל הוא קשור קשר פנימי ועמוק עם התפיסה הציונית דתית – אם אפשר להוסיף המשיחית..."
(צניעות בין מיתוס לאתוס, מתוך עין טובה, עמ' 252, 254)

קשר בין קדושה להלכות צניעות יוצר זיקה בין שתי מערכות שונות, האחת היא השאיפה להחיל את הקדושה בחיי היומיום הארציים, השנייה היא קיומן של מצוות התורה.

אתחלתא דגאולה?! לעניין אמירת הלל ביום העצמאות:

עמדתי ואתבונן אם יש לומר הלל בברכה ביום ה' בא"י, שהוקבע ליום חג העצמאות של מדינת ישראל בארץ ישראל, או לא...?

ויש להוסיף עוד טעם שאין לברך על ההלל ביום העצמאות, הגם שזכינו בעזרת ה' יתברך לגבור על אויבינו ושונאינו שהיו רבים ועצומים, ומצויידים במיטב הנשק והתחמושת, ולמרות הכל המה כרעו ונפלו...

מעתה במלחמת הקוממיות שהנס היה דרך הטבע, כי כזו וכזה אכלה החרב, וכמה נפשות יקרות נפלו במערכות ישראל, אם כי בסופו של דבר תהלות לאל יתברך כי לא יטוש את עמו בעבור שמו הגדול, וגבר ישראל, מכל מקום אין הדבר חורג מדרך הטבע ולכן אין לקבוע על זה הלל בברכה....

ומלבד כל זה יש לומר כי הן אמנם רבים ועצומים מגדולי ישראל רואים בהקמת המדינה אתחלתא דגאולה.... מכל מקום הואיל ועדיין רב הדרך לפנינו כדי להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, הן מבחינה מדינית וצבאית, והן מבחינה מוסרית ורוחנית, לפיכך אין לחייב לגמור ההלל בברכה....

ומבחינה רוחנית, אשר ירוד ירדנו אלף מעלות אחורנית, ועדים אנו להתדרדרות מוסרית מדהימה, המתירנות גוברת וההתפרקות משתוללת בראש כל חוצות, חוסר צניעות, בגדי פריצות, ספרי פורנוגרפיה, וסרטי קולנוע מבישים, חילולי שבת בפרהסיא, פתיחת איטליזי טריפה בממדים מבהילים, ועוד כהנה וכהנה, ועל הכל שמאות אלפי ישראל, מתחנכים במוסדות חינוך לא - דתיים, ולומדים שם להתנכר לכל קדשי ישראל, ולפנות עורף לצור מחצבתם, ולהיות ככל הגוים בית ישראל...ומסיבות אלה הרבה משלומי אמוני ישראל אשר רואים שעדיין שכינתא בגלותא, נוהגים שלא לומר הלל בכלל ביום העצמאות, וטעמם ונימוקם

מקורות ושאלות לדיון

עמם לרוב יגונם וצערם על מצבינו הרוחני אשר אנו נתונים בו כיום...

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן מא

1. הרב עובדיה פוסק כי אין לומר הלל בברכה ביום העצמאות, מהם הנימוקים השונים לפסיקה זו?
2. הרב רואה בהקמת המדינה אירוע היסטורי חשוב, אך איננו מכתיר אירוע זה בכותרים כגון "אתחלתא דגאולה" או "נס". כיצד לדעתכם השפיעה תפיסה זו על הגדרתו את תפקיד הרב הראשי?
3. במהלך השנים הציג הרב פסקים, הנראים לכאורה סותרים, בעניין שאלת השלום והחזרת השטחים: תמיכה בהסכם עם מצריים, הוראה לש"ס להימנע מתמיכה בהסכם אוסלו, והתנגדות להתנתקות. האם ניתן להבין מהו היסוד העקבי בדברי הרב לאור שיטת הפסיקה שהפגין בשאלת העברת הקבר מהר המנוחות להר הרצל?

הידעת?

בספרו "ממך עד מך" מסביר הרב בני לאו כי לרב עובדיה הייתה גישה פרגמטית למציאות, ובין היתר אף למדינה ומוסדותיה. גישה פרגמטית זו הדריכה אותו בבואו להתיר מאות עגונות מלחמת יום הכיפורים, או בהעמידו את יסוד פיקוח נפש מעל מעמדה של ארץ ישראל.

במאמרו "קמעות וליברליזם פוליטי; הארגון המושגי של המציאות והלגיטימציה של המדינה על פי תנועת ש"ס" (בתוך: מערבולת הזהויות: דיון ביקורתי בדתיות וחילוניות בישראל) מסביר שלמה פיישר: הפסיקה האשכנזית רואה במדינת ישראל מימוש לאומי. בקרב פוסקים אלה יש מי שדורש מימוש לאומי זה לזכות ויש מי שדורשו לגנאי. לעומתם הרב עובדיה יוסף רואה את מדינת ישראל כאוסף של פרטים שהתאגדו יחד. לפיכך בבואו לפסוק הוא איננו מתייחס לתשתית הלאומית אלא בוחן כל מקרה לגופו. באופן זה הרב מכיר בנס שבהקמת מדינת ישראל, אולם לא מייחס לאירועים אלו כל משמעות אידאולוגית. על פי השקפתו מדובר בישועה פיזית בלבד, אירוע אליו יש התייחסויות וכללים ברורים הקיימים בארגון הכלים ההלכתי של הפוסק.

מדינת ישראל כור ההיתוך?

בראשית ימיה הוציאה הרבנות הראשית מספר תקנות המייחסות בין היתר לנישואי בוסר, מזונות הילדים, וכפיית גט. תקנת הרבנות משנת תש"י אוסרת על הייבום לחלוטין, תקנה זו מייצגת את הפסיקה האשכנזית מימים-ימימה, שכן פסיקת חכמי עדות המזרח לדורותיהם מתירה אף לייבם. בתשובתו הבאה, שכתב הרב עובדיה כדיין צעיר, הוא מתייחס לבקשתו של יוצא תימן לייבם את אשת אחיו:

מקורות ושאלות לדיון

ומעתה הדבר ברור שהתקנה שהסכימו בה חברי ונשיאי הרבנות הראשית לישראל, אין לה כל תוקף לדין הספרדים ועדות המזרח שקיבלנו הוראות הפוסקים ומרן השולחן ערוך דמצוות ייבום קודמת....

והציע הראשון לציון הגאון רב בן ציון עוזיאל ז"ל, מתוך רוב אהבתו לאחדות האומה, והסרת מחיצות ההבדלים שבין העדות, לוותר על השחיטה הספרדית, ולאחד את השחיטות בירושלים, והסכים שגם הספרדים יקבלו עליהם מנהגי האשכנזים, ברם הגרצ"פ פראנק ז"ל התנגד לכך בתוקף, ואמר: אף אם הרבנים יסכימו לביטול שחיטתם, אקום אני ואארגן שחיטה ספרדית בירושלים, לפי שלדעתנו על כל עדה להמשיך לנהוג כמסורת אבותיה, ובמנהגייהם המקובלים מדורי דורות. עד כאן. וכנראה שגם בענין ההסכמה של איסור הייבום לספרדים, נמשך הגרצ"פ עוזיאל לשיטתו, מאהבתו לאחדות האומה, וגדולה אהבה שמקלקלת השורה. ובאמת שחלילה לבטל פסקי רבותינו מרי דאתרא גדולי רבני ספרד בשביל הדמיון לאחדות האומה, ובשל רבים מאן מחיל ומאן שביק, וה' הטוב יכפר בעד.

שו"ת יביע אומר חלק ו - אבן העזר סימן יד

1. הרב נדרש לסוגיה בה קיימת התנגשות בין מסורת הפסיקה האשכנזית לזו הספרדית. הרב מתייחס לערכים שונים העומדים בסתירה אלו לאלו. מהם הערכים הללו?
2. הימים הם ימי אידיאולוגיית כור ההיתוך, המשפיעה בין היתר על הרב הראשי בן ציון עוזיאל. איזו אלטרנטיבה מציג הרב לתפיסה זו? מהו העולם הערכי אותו היא מייצגת וכיצד היא תופסת את מדינת ישראל?

נקודה למחשבה:

"כח דהיתרא עדיף – טוב לו להשמיענו דברי המתיר שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כוח האוסרים אינו ראייה. שהכל יכולים להחמיר ואפילו בדבר המותר" (לפי רש"י מסכת ביצה ב ע"ב)

מתוך יוסף שכטר, לקסיקון אוצר התלמוד.

הרב עובדיה הרבה להקל בפסיקותיו. כיצד ניתן לקשור נטייה זו להשקפתו הפרגמטית? מדוע פוסק בעל השקפת עולם אוטופית עשוי לפסוק לחומרה?